

Od Kjóta ke Kodani a dál

Bedřich Moldan

Vrcholná globální reprezentace si uvědomila vážnost hrozby důsledku změny klimatu už před téměř 20 lety. V rámci Summitu Země, Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro v roce 1992, byla uzavřena Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (UNFCCC). Její signatáři – a v současné době je to více než 180 zemí – se zavázali „zabránit antropogenně vyvolané nepříznivé změně klimatu“. Konkrétní závazky byly přijaty o pět let později na Konferenci úmluvy v japonském Kjótu, kde se průmyslově vyspělé státy zavázaly kolektivně snížit emise skleníkových plynů v letech 2008–2012 ve srovnání s rokem 1990 o 5,2%. Od počátku bylo zřejmé, že takový závazek nemůže stačit k vážnému ovlivnění probíhající změny klimatu a ani skutečně takto nebyl zamýšlen. Měl to být první vážný krok, důkaz toho, že bohaté státy myslí svou historickou zodpovědnost vážně a ukazují cestu ke zmírnění průběhu klimatické změny prostřednictvím redukce emisí. Vycházely přitom z toho, že za globální problémy, ke kterým změna klimatu nepochybně patří, společně odpovídají všechny státy světa, avšak povaha jejich zodpovědnosti je různá podle zásady společné, ale diferencované odpovědnosti.

Avšak ani tento relativně skromný závěr nevyšel. Především se ke Kjótskému protokolu nepřidaly všechny důležité země. Chybějí zvláště Spojené státy, které produkují asi čtvrtinu emisí skleníkových plynů v globálním měřítku, a žádné závazky nepřevzaly rozvojové země, které v době uzavření protokolu nepředstavovaly globálně příliš velkou zátěž, ale dnes po více než dvaceti letech mohutného ekonomického růstu Číny, Indie a dalších zemí jsou velmi významnými emitenty. Kjótský protokol dnes pokrývá jen 27 % světových emisí, navíc řada států své závazky neplní.

Tyto a další nedostatky by měl odstranit nový globální režim, který se připravuje právě v rámci UNFCCC. Na 13. konferenci jejích smluvních stran na Bali v roce 2007 byla dohodnuta takzvaná cestovní mapa a stanoven indikativní cíl snížení emisí skleníkových plynů globálně o 50 % do roku 2050. Tento cíl byl následně potvrzen na řadě zásadních mezivládních jednání, souhlasila s ním Evropská unie a byl rovněž schválen zasedáním představitelů sedmi hospodářsky nejvyspělejších zemí světa a Ruska (skupiny G8) v létě 2008. Po konferenci na Bali následovala 14. konference stran v polské Poznani, jež

potvrdila cíle přijaté na Bali a připravila půdu pro 15. konferenci, jež se konala v prosinci 2009 v Kodani. Už předem se předpokládalo, že půjde o vůbec v historii největší environmentální konferenci všech dob, což se také stalo.

Očekávalo se, že by měl být schválen nový globální režim pro boj se změnou klimatu. Bylo zřejmé, že půjde o mimořádně významnou a zároveň obtížnou záležitost, kde se střetnou nejrůznější politické a ekonomické síly v globálním měřítku. Budou proti sobě stát neobyčejně silné lobby a svou roli bude hrát okamžitá geopolitická situace. Na druhé straně však nelze podceňovat světové veřejné mínění, které ve své většině podporuje razantní akce směřující ke zmírnění změny klimatu cestou snížení emisí skleníkových plynů tak jak, to nastolil Kjótský protokol. Bylo zřejmé, že nový režim musí mít smysl jak po stránce technické, tak po stránce ekonomické. To znamená, že nemůže být neúměrně nákladný a navíc náklady musejí být spravedlivě rozděleny na jednotlivé státy ve světě, a zejména musí být průchodný politicky. Velká nejistota vyplývala i z toho, že rok 2009 byl rokem hlubokého ekonomického útlumu – v takové situaci je menší vůle

Odlesňování, které je na naší planetě podle IPCC odpovědné za 10–25 % všech emisí skleníkových plynů, dosahuje největších rozměrů v Jižní Americe. Na snímku tropický nížinný les na karibském pobřeží Kolumbie.

V letech 794–1868 bylo Kjóto hlavním městem Japonského císařství. Najdeme v něm více než tisícovku zahrad šintoistických svatých a buddhistických chrámů.

po mezinárodní spolupráci a rozhodně se podstatně obtížněji získávají finanční zdroje.

Přes tyto obavy byla očekávání spojující s kodaňskou konferencí velká, dokonce tak velká, že jejich naplnění nebylo reálné. Výsledky Kodaně jsou však skutečně zklamáním. Snad nejlépe to ilustruje skutečnost, že konference skončila bez oficiální dohody, pouze byla většinou států „vzata na vědomí“ takzvaná Kodaňská shoda (*Copenhagen Accord*), stručný dokument shrnující hlavní závěry.

Jaké jsou důvody neúspěchu kodaňské konference? Především vidíme, že se naplnily všechny obavy, které byly vyjádřeny ještě před jejím zahájením. K tomu přistoupily další důležité skutečnosti. Všeobecně se považuje za největšího viníka neúspěchu konference Čína, která zejména odmítala jakékoliv mezinárodní ověřování závazků, jež tato země učinila nebo v budoucnu učiní. V průběhu hektického závěru konference se mezi sebou domlouvaly Čína a Spojené státy (paradoxně na různé úrovni – s prezidentem USA jednal jen vysoký úředník čínské vlády, což rozhodně nepřispělo k dobrému výsledku) a právě neústupnost těchto dvou klíčových hráčů se považuje za jednu z nejdůležitějších příčin neúspěchu celé konference. K úspěchu nepří-

spěla ani jednání dalších světových politických špiček – německé kancléřky Merkelové, francouzského prezidenta Sarkozyho či britského premiéra Browna. K nevalným výsledkům vedla rovněž nepružnost vyjednávacího mechanismu v rámci Spojených národů. Je velmi těžké představit si skutečně vážnou diskusi mezi 200 členskými státy OSN. Proto se konají četná zákulisní jednání jako již zmíněné jednání mezi Čínou a Spojenými státy, ale sladit tato jednání s nějakými konečnými závěry v rámci celého pléna je velmi obtížné. Velkým zklamáním byla role Evropské unie, která sama sebe považuje za vůdčího činitele v úsilí o zmírnění změny klimatu. Evropská unie sice předložila konkrétní a ambiciózní závazky, ale nebyla následována prakticky žádnou zemí (snad s malými výjimkami, například Brazílie oznámila poměrně progresivní plány). EU však nebyla schopna přesvědčit ostatní velké hráče, aby se přidali k jejímu vlastnímu úsilí o úspěšný průběh celého zasedání.

Přesto však již zmíněná Kodaňská shoda obsahuje řadu důležitých závěrů. Především byl potvrzen celkový cíl snahy o zmírnění průběhu změny klimatu: Průměrná globální teplota se nemá zvýšit více než o 2 °C ve srovnání s předindustriální dobou. Vědecká komunita má stanovit cesty, které povedou k naplnění tohoto cíle: Je třeba stanovit cílový obsah skleníkových plynů v atmosféře a navrhnout, jak tohoto cíle dosáhnout prostřednictvím snížení emisí skleníkových plynů. Mluví se o tom, že maximální koncentrace skleníkových plynů v ovzduší by měla činit 450 ppm, někteří odborníci však soudí, že to je příliš mnoho a že je potřeba udržet ji na 350 ppm. V každém případě jde o velmi náročný cíl, protože v současné době již koncentrace skleníkových plynů dosahuje okolo 400 ppm a stále poměrně rychle stoupá. Jestliže se mezinárodní úsilí o snížení emisí zásadně prohloubí, a to velmi rychle, nastane maximum emisí někdy v roce 2020 nebo těsně potom a pak by měly emise začít výrazně klesat. Zatím tomu však nic nenasvědčuje.

Byl potvrzen rámcový závazek z Bali dosáhnout celosvětového snížení emisí v roce 2050 o 50 % ve srovnání s rokem 1990. To ovšem znamená, že v průmyslově vyspělých státech se musejí snížit emise o 85–90 %,

Probíhající a předpokládaná změna podnebí ovlivní i vodní ekosystémy. Česká republika patří jak počtem, tak celkovou rozlohou rybníků k evropským velmocem.

což je opravdu velmi náročný cíl. Přitom se předpokládalo, že závazky, které budou již v Kodani přijaty, budou znamenat celosvětové snížení emisí asi o 40 % do roku 2020. To se v žádném případě nenaplnilo. Kodaňská shoda však obsahuje povinnost oznámit do konce ledna 2010, jaké závazky v oblasti snižování emisí na sebe jednotlivé země dobrovolně berou. Ukázalo se, že sice všechny důležité státy své závazky předložily, avšak jednak jsou to závazky, které se dají mezi sebou těžko porovnat, protože jsou vyjádřeny různým způsobem, ale ať už se to počítá jakkoliv, znamenají jenom něco málo přes 10 % snížení emisí oproti současnosti a nikoliv potřebných 40 % do roku 2020.

Kodaňská shoda zdůrazňuje potřebu omezit a posléze zastavit odlesňování zejména v tropických zemích. Naznačuje cestu, jak toho dosáhnout, což je možné považovat za jeden z nejdůležitějších dobrých výsledků kodaňské konference. Mezi další dobré výsledky patří i to, že rozvinuté státy se zavázaly v letech 2010–2012 věnovat 30 miliard dolarů (567 miliard Kč) pro nejvíce zranitelné státy, zejména africké a malé ostrovní státy, a to jak na adaptační, tak na mitigační neboli zmírňující opatření. Tato finanční částka by měla být od roku 2020 navýšena na 100 miliard dolarů (1,89 bilionu Kč) ročně.

Je zřejmé, že klíčem k opatřením proti probíhající změně klimatu je energetika. V současné době se na světě získává 80 % energie z fosilních paliv, která jsou hlavním zdrojem

skleníkových plynů, celosvětově asi z 60–70 % (zbytek tvoří odlesňování a zemědělství). Odklon od energetiky založené na fosilních palivech, přechod na nízkouhlíkovou a posléze i bezuhlíkovou energetiku znamená naprosto zásadní přebudování celé základny současné globální ekonomiky. Mnozí si představují, že jediným řešením je masové nasazení jaderné energie. To však téměř jistě nenastane, protože využití obnovitelných zdrojů – v současné době je to především vítr a biomasa – se rozvíjí tak rychle, že jaderná energetika s ním těžko udrží krok. Navíc zatímco výstavba jaderných reaktorů se spíše prodražuje, cena obnovitelné energie rychle klesá, a to prakticky u všech typů těchto zdrojů.

Za několik měsíců – na přelomu listopadu a prosince 2010 – se v mexickém Cancúnu uskuteční 16. konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu. Již dnes je zřejmé, že se ani tam nedosáhne kýženého závazného dokumentu, který by nahradil Kjótský protokol, jenž vyprší v roce 2012. Téměř jistě vznikne určitá mezera, která snad bude vyplněna nějakou dočasnou dohodou. Nicméně v Cancúnu by mělo být dosaženo zásadní politické shody tak, aby bezprostředně po konferenci mohl být podepsán skutečně závazný právní dokument. Musíme doufat, že se to podaří, ačkoliv v současné době situace není nijak příznivá. Všechny obavy a problémy, které provázely kodaňské jednání, stále trvají. Zatím bohužel nic nenasvědčuje tomu, že by se v tomto ohledu něco změnilo.

Naproti tomu však zaznívají stále výraznější varovné hlasy, že změna klimatu postupuje rychleji, než se ještě před rokem nebo před dvěma lety čekalo. Nic na věci nemění vzrušená diskuse o tzv. Climate Gate (aféra s únikem e-mailů z jednoho střediska klimatického výzkumu v Anglii) ani ve srovnání s rozsahem celého dokumentu drobná chyba v poslední zprávě Mezivládniho panelu pro změnu podnebí (IPCC), týkající se roztání himálajských ledovců. Podstatná je celková shoda světového společenství na tom, že je třeba dosáhnout dohody o zásadních krocích, především o snížení emisí skleníkových plynů.

Autor je ředitelem Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy Praha

SUMMARY

Moldan B.: From Kyoto to Copenhagen and After

In December 2009, the 15th meeting of the Conference of the Parties to the United Nations Convention on Climate Change was held in Copenhagen. In a few months, in late November and early December 2010, the 16th meeting is scheduled to be held in Cancun, Mexico. Nevertheless, it has been clear that a hoped-for legally binding document replacing the Kyoto Protocol which shall expire in 2012 will not be agreed there. It is almost surely that there will be a gap possibly filled by a provisory, interim agreement. Moreover, a basic political consensus

should be reached in Cancun which would allow signing a real legally binding document immediately after the meeting. The current state of affairs has not been too favourable. All fears on, doubts and problems accompanying the Copenhagen negotiations have been continuing. Unfortunately, there are no signs that such difficulties have been somehow successfully solved. On the other hand, there have been more and more warning voices that climate change has been advancing more rapidly than it was expected even a year or two years ago. A controversy, caused by a debate after the Internet leak of thousands of emails and other documents hacked from an English climate research unit (the so-called Climate Gate) and by a small mistake over melting Himalayan glaciers appeared in the last IPCC report should not change the basic patterns of the climate change phenomenon itself.